

Jan Gancewski

"Krajobraz kulturowy ziem pruskich" : sprawozdanie z konferencji

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 117-119

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Gancewski

„Krajobraz kulturowy ziem pruskich” Sprawozdanie z konferencji

W sali kominkowej hotelu „Mazuria” w Mrągowie 26 września 2002 r. odbyła się druga konferencja z cyklu „Dziedzictwo kulturowe Warmii i Mazur”. Temat konferencji to „Krajobraz kulturowy ziem pruskich”. Program konferencji był bardzo bogaty. W trakcie obrad referaty wygłaszali nie tylko historycy, ale również archeolodzy, badacze literatury oraz botanik. Konferencję otworzył dr Jan Gancewski z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM). Następnie głos zabierali prof. Stanisław Achremczyk z UWM, prof. Wojciech Nowakowski z Uniwersytetu Warszawskiego. Pod nieobecność prof. Andrzeja Piskozuba z Gdańska referat, pt. „Dwa odrębne regiony o odmiennych podstawach geograficznych oraz tradycjach dziejowych — Warmia i Mazury” został wygłoszony przez dr. Jana Gancewskiego. W sesji popołudniowej swoje referaty przedstawili: prof. Janusz Małek z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. Czesław Hołdyński z UWM oraz dr Sławomir Sobieraj z Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Prof. Stanisław Achremczyk w wystąpieniu pt. „Uwagi o dziedzictwie kulturowym Warmii i Mazur” skupił się na przedstawieniu charakterystycznych cech kultury Warmii i Mazur na przestrzeni dziejów oraz rozwoju szeroko pojętej tradycji. Referat nie skoncentrował się przy tym na jednej epoce, ale wyszedł od czasów jeszcze średniowiecznych przeszedł do czasów nowożytnych, uzasadniając w ten sposób odmienną kulturową tych ziem na tle regionów sąsiednich. Podjął się również próby podsumowania przemian zachodzących w społeczeństwie Warmii i południowej strefy Prus na przestrzeni wieków, co jeszcze bardziej podkreśliło specyficzny charakter kulturowy omawianych ziem.

Z kolei prof. Wojciech Nowakowski w referacie „Tajemniczy mieszkańcy ziem między Łyną a Wielkimi Jeziorami Mazurskimi w V—VII wieku — zagadka tzw. grupy olsztyńskiej” rozwiązywał zagadkę pochodzenia mieszkańców osiadłych między Łyną a Wielkimi Jeziorami Mazurskimi, przedstawiając przy tym ich charakterystyczną kulturę materialną w postaci wytworów rękodzielnictwa i zwyczajów pogrzebowych. W bogato ilustrowanym licznymi slajdami referacie wskazał na przykłady dziedzictwa materialnego omawianej kultury. Prof. W. Nowakowski przedstawił przede wszystkim różnice między wcześniej funkcjonującymi nekropoliami z okresu czwartej fazy wędrówki ludów (około 350—450 r.) i zwyczajami plemion osiadłych na Pojezierzu Mazurskim oraz wyłonienie się i późniejsze funkcjonowanie tzw. grupy olsztyńskiej. Owo wyłonienie się referent łączył przede wszystkim z ponownym ożywieniem gospodarczym na pograniczu Pojezierza Mazurskiego i przypisanym owym ludom szczególnym zdolnościom handlowym. Wiele kontrowersji wzbudziły przyczynki galindzko-gepidzkie osadnictwa omówione w referata-

cie oraz problem przemieszczania się poszczególnych grup ludności w okresie wędrówek ludów. Ta część referatu spotkała się z polemiką ze strony dr. Grzegorza Białuńskiego.

Prof. Janusz Małek w referacie „Wkład królewieckiej Albertyny w rozwój protestantyzmu w Prusach Książących i Polsce w XVI i XVII wieku” zastanawiał się przede wszystkim nad związkami uniwersytetu w Królewcu z kształtującym się i rozwijającym protestantyzmem w Prusach. Prof. J. Małek scharakteryzował liczne przykłady owych związków. Chodziło przede wszystkim o związki personalne i rozprzestrzenianie się nowego nurtu religijnego obecnego w życiu kulturalnym Prus i Polski, w filozofii i polityce za pośrednictwem osób związanych z Uniwersytetem w Królewcu, tworzących elity społeczne i polityczne. Wyraził też pogląd, że protestantyzm rozwijał się szczególnie szybko właśnie w kręgach intelektualnych, gdyż w wielu wypadkach był dla osób wykształconych bardziej do zaakceptowania niż przeżywające wówczas moralny kryzys „stare” chrześcijaństwo.

Kolejny referat to wystąpienie prof. Czesława Hołdyńskiego nt. „Historyczne cmentarze mazurskie — stan zachowania, sposoby ochrony konserwatorskiej”. Bogato ilustrowany materiał faktograficzny pozwolił zgromadzonym na przesłedzenie stanu zachowania historycznych cmentarzy mazurskich, poznanie ich typów, rodzajów nagrobków i krzyży, a przede wszystkim stan ich zachowania. Wśród licznych przykładów omawianych nekropolii mazurskich dość duża część to cmentarze położone na pograniczu lasów czy też tzw. leśne. Dobrze dobrany program projekcji multimedialnej i jego konstrukcja spowodowały, że referat stał się jeszcze bardziej interesujący. Prof. Cz. Hołdyński zajął się również postulatami ochrony konserwatorskiej omawianych obiektów zabytkowych, wynikającymi z przepisów istniejącego prawa.

Ostatni referat, zaprezentowany przez dr. Sławomira Sobieraja pt. „Krajobraz literacki Mazur na przełomie XIX i XX wieku”, stanowił niejako pomost między referatami historycznymi a pozostałymi. Przedstawiony krajobraz literacki Mazur na przełomie XIX i XX stulecia ukazał większość twórców tego regionu, żyjących tu i piszących, oraz tych, którzy poruszali w swojej twórczości tematykę mazurską. Liczba twórców, zarówno niemieckich, jak i polskich, dowodzi, iż tematyka ta nie była obca szerszemu kręgowi społecznemu, a ich utwory dotyczyły wszystkich spraw ludzi zamieszkujących tę krainę. Zarys literatury od połowy XIX w. po czasy II wojny światowej, a przede wszystkim dwudziestolecia międzywojennego, pozwolił uświadomić zgromadzonym nie tylko wielość przedstawianych w owej literaturze problemów, ale również nurtów, wynikających m.in. z narodowościowego punktu widzenia.

Tegoroczna konferencja, oprócz wielowątkowości, miała jeszcze jedno ważne oblicze, a mianowicie zgromadzona młodzież oraz nauczyciele mogli się naocznie przekonać, że historia jest żywa, nieustannie opisywana i tworzona, a podręczniki to tylko jeden ze sposobów jej przedstawienia. Stało się tak dlatego, że wokół prawie każdego referatu rozgorzała żywa dyskusja, a jej przebieg i wnioski mogły zebrany uwidocznić, że odtwarzanie historii nie jest proste i jednoznaczne. W dyskusji głos zabrali m.in. dr Grzegorz Białuński, dyrektor Archiwum Mazurskiego w Giżycku, dr Alfred Czesła, socjolog, który urodził się i mieszkał pewien czas w Mrągowie, mgr Marek Bogdaszewski, dyrektor Centrum Edukacji Ekologicznej Polskiej Akademii Nauk w Baranowie, mgr Mieczysław Podsiad, dyrektor Mazurskiego Centrum Kształcenia w Mrągowie, oraz student historii UWM Marcin Łupkowski, który przedstawił szkice i rysunki techniczne — autorskie sposoby dokumentacji inskrypcji nagrobnych z terenu Mrągowa. Szczegół-

nie żywa dyskusja toczyła się wokół dwóch tematów. Jednym z nich była zagadka tzw. grupy olsztyńskiej — skąd przybyła, jaka była jej tożsamość kulturowa, a także wokół ochrony konserwatorskiej starych cmentarzy, szczególnie z terenu Mazurskiego Parku Krajobrazowego.

Przybyli na konferencję badacze zgodnie uznali, że Mrągowo stało się jednym ze znaczących ośrodków badania historii Mazur, w szerokim znaczeniu tego pojęcia. W czasie przerwy zapadła decyzja o kontynuowaniu konferencji w cyklu dwuletnim oraz o dążeniu do ściślejszej współpracy z zagranicznymi ośrodkami badawczymi. Chodzi głównie o badania nad Prusami południowymi zarówno w wymiarze historycznym, jak archeologicznym i socjologicznym czy też literackim. Wszyscy uczestnicy byli zgodni, że wielodyscyplinarność badań i późniejsze przedstawianie ich wyników podczas konferencji może i powinno uzupełniać obraz przeszłości tej krainy.

Konferencja miała również wymiar dydaktyczno-poznawczy. Przybyła młodzież gimnazjalna, licealna oraz studenci mogli znacznie poszerzyć swoje wiadomości na temat nie tylko Mazur i szerzej Prus południowych, ale również poznać zainteresowania badaczy zajmujących się tą częścią kraju oraz ich metody badawcze. Konferencja przyczyniła się z pewnością także do wzrostu zainteresowania młodzieży historią i kulturą Mazur i okolic.

Konferencję zorganizowali: Koło Polskiego Towarzystwa Historycznego w Mrągowie, Ośrodek Badań Naukowych oraz Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie przy wsparciu finansowym Mrągowskiego Stowarzyszenia Gospodarczego oraz Komitetu Badań Naukowych.